

MARINBILAGA

Marinbilagan finns endast i den digitala versionen av skriften ”Försvarets traditioner” och är närmast hänförlig till kapitel 8 i nämnda skrift.

Bilagan - liksom hela den digitala versionen av ”Försvarets traditioner” - avses fortlöpande hållas aktuell och ändringar kan tillkomma liksom nya avsnitt. **Bilagan inleds fortlöpande med datum för senaste uppdatering.**

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. FARTYG OCH MARINA FÖRSVARSANLÄGGNINGAR I ÄLDRE TIDER
2. FLOTTANS FARTYG OCH FARTYGSFÖRBAND UNDER 1900-TALET OCH FRAMÅT
3. KUSTARTILLERIETS OCH AMFIBIEKÅRENS FÖRBAND OCH SYSTEM M.M.
4. MARINENS NYA BASBATALJON (FRÅN 2023)

1. FARTYG OCH MARINA FÖRSVARSANLÄGGNINGAR I ÄLDRE TIDER

De fartygstyper, som från och med den nationella svenska flottans tillblivelse 1522 kom att vara de dominerande fram till mitten av 1800-talet, kan sägas ha sina ursprung från två äldre slag av fartyg, nämligen **långskeppet** och **koggen**. Ursprunget till 1900-talets kustförsvar/kustartilleri och det nuvarande amfibiesystemet utgörs av **befästningar** och **pålsparrar** i anslutning till hamnar samt av **kastaler**, små torn, och **vårdkasar**, som fanns runt vissa kustavsnitt.

Långskeppet, mest känt som vikingaskeppet, var ett långsmalt fartyg, som var såväl välseglande som lättrott. Långskeppet hade sannolikt sitt ursprung i Skandinavien och blev med tiden även vanligt i övriga Nordeuropa. Långskeppet var anmärkningsvärt sjövärdigt och samtidigt lättmanövrerat. Långskepp användes bl.a. för färder över Atlanten, Leif Eriksson färd till Vinland c:a år 1000, för expeditioner på östeuropeiska floder, färder till Konstantinopel, för snabba vikingaraiderna, Lindisfarne år 793, och för stora invasionsföretag, Vilhelm Erövraren år 1066. Den sena vikingatidens och den äldre medeltidens ledungsflottor bestod främst av långskepp. F.o.m. 1000-talet började även en utvecklad form av långskepp användas, nämligen **knarren**, som i princip var ett stort långskepp med höga fribord och som helt eller delvis var däckad.

Koggen, mest känd som den tidiga Hansans skepp, var ett brett och lastdrygt fartyg. Koggen var ett segelfartyg, som möjligen, vid stiltje, kunde ros, mycket långsamt, t.ex. i samband med tilläggningsmanövrar. Koggen var i allt väsentligt ett trögseglande transportfartyg.

Med avseende på militär verksamhet var bägge fartygstypernas huvuduppgift – åtminstone fram till att de första kanonerna började föras till sjöss vid 1300-talets slut – att transportera trupp och utrustning till olika krigsskådeplatser. Strid mellan fartyg till sjöss förekom också

och den utgjordes oftast av ömsesidig beskjutning med armborst och bågar samt ombordläggning och äntring med närstrid ”man mot man”.

Befästningar med **pålspärrar** började anläggas redan under vikingatiden. Hamnen vid Birka skyddades av en pålspärr och rester av denna finns kvar i vår tid. Under tidig medeltid byggdes ett torn med en pålspärr vid Norrström i det framtida Stockholm. Syftet med denna anläggning var att upprätthålla kontroll över sjötrafik, ta upp tullavgifter och/eller försvåra fientligt inträngande till Mälaren. Denna anläggning utvidgades med tiden och blev slottet Tre Kronor. På bl.a. Gotland anlades s.k. **kastaler**, små befästa torn, för bevakning. Runt Götalands och Svealands kuster uppfördes också **vårdkasar** med vilka man kunde larma lokalbefolkningen om angrepp från sjön.

F.o.m. det sena 1300-talet tillkom kanoner såväl till fartyg som till kustbefästningar. Detta medförde ett stort utvecklingsprång för strid mot fientliga fartyg. Under 1400-talet blev artilleristrid alltmer förekommande, även om den äldre metoden, ombordläggning-äntring-närstrid, behölls. Kustfästningarna fick med artilleri en väsentligt ökad förmåga att försvåra anfall mot hamnar m.m.

Långskeppen, som i huvudsak ej fanns under senmedeltiden, fick i samband med att artilleribestyckning tillkom efterföljare, som utvecklades till senare tiders, c:a 1500 – c:a 1820, **galärer**, **kanonslupar** m.fl. i skärgårdsflottan.

Koggarna utvecklades med bättre seglingsegenskaper, artilleribestyckning m.m. till **galeoner**, **kraveller** m.m. och vidare till senare tiders, c:a 1500 – c:a 1850, **linjeskepp**, **fregatter** och **korvetter**.

Under Gustav Vasas regeringstid bestod de svenska sjöstridskrafterna, såväl av seglande ofta **tremastade råseglare** med artilleri, som av långsmala roddfartyg – **galärer**. De seglande skeppen avsågs för strid på öppna havet och galärerna för strid inomskärs. Denna tids galärer liknade inte vikingaskeppen utan mer de galärer, som bl.a. Venedig och Genua nyttjade på Medelhavet. Dessa galärer hade i sin tur sina ursprungliga rötter i de galärer, som grekerna och romarna använde redan före vår tideräkning. Under samma tid anlades större **kustfästningar** främst som försvar för de viktigaste hamnarna.

Från 1500-talet och fram till dess ångmaskiner tagits i bruk på 1800-talet bestod svenska flottan av två huvudkomponenter :

- Seglande, kraftigt artilleribestyckade skepp för strid på öppna havet.
- Fartyg, främst roddfartyg, för strid inomskärs.

Den förstnämnda utvecklades från koggar via 1500-talets galeoner och kraveller till 1600-, 1700- och det tidiga 1800-talets **linjeskepp**, **fregatter** och **korvetter**. Samtliga dessa var tremastade fullriggare i olika storleksklasser. Man kan nog påstå att dessa tre fartygstyper motsvarade senare tiders slagskepp, kryssare resp. jagare/fregatter. Redan här påpekas att benämningarna fregatt och korvett användes/ används såväl för äldre tiders seglade fartyg som för moderna, f.o.m. Andra världskriget, ytstridsfartyg.

Roddfartygen utvecklades från 1500-talets **galärer** till det sena 1700-talets **skärgårdsfregatter**, **kanonslupar**, **kanonjollar** m.fl. mindre enheter.

Linjeskeppen, föregångarna till 1800- och 1900-talens slagskepp, var de största och kraftigast bestyckade fartygen. De hade, förutom ett mindre antal bog- och akterkanoner, ett stort antal, 50- 90 st, grova, 24 – 42 pundiga, kanoner på två, i några få fall tre, batteridäck utefter långsidorna. Linjeskeppen kunde bl.a. ha namn som *Pelikanen*, *Regina*, *Konung Karl*, *Tapperheten*, *Dristigheten* och *Stockholm*. Linjeskeppen utgjorde den seglande flottans kärna,

som seglande i linje, *egentligen kolonn enl. modern nomenklatur*, skulle med artilleri bekämpa fienden och helst vinna ett krigsavgörande slag. Den tidens artilleribeskjutning hade som regel främst verkan mot fiendefartygens riggar och besättningar och det var mindre vanligt att fartyg, *undantagandes bränder föranledda av beskjutningen*, sänktes av kanoneld. Linjeskeppens kraftiga skrov blev sällan genomskjutna. Däremot förorsakade träffar mot skroven en sekundär verkan med träsplitter inombords med omfattande skador på besättningarna. För att slutligt avgöra ett sjöslag gällde det oftast att först med artilleri förbekämpa fienden så att dess fartyg avriggades och förlorade mycket manskap, för att senare segla in för närstrid d. v. s. ombordläggning, äntring och strid man mot man.

Fregatterna, föregångarna till 1800- och 1900-talens kryssare, var något mindre än linjeskeppen och var mer långsmala och snabbseglande än dessa. Fregatterna hade normalt ett batteridäck och därmed färre och något mindre, 18 – 24 pundiga, kanoner än linjeskeppen. Fregatterna gavs namn som *Diana* och *Bellona*. Fregatterna kunde medfölja slaglinjen av linjeskepp och ingripa mot skadade fiendeskepp m.m. Oftast hade dock fregatterna från linjeflottan ”fristående” uppgifter att spana, eskortera konvojer, patrullera och anfälla, t.o.m. kapa fientlig sjöfart.

Korvetterna, föregångare till 1900-talets jagare och fregatter, var en benämning, som under 1700-talet gavs åt en fartygstyp, som var likartade, men mindre än, fregatterna.

Galärerna var långsmala roddfartyg, som fordrade ett stort antal roddare, upp till 250 på de största. De var jämfört med de seglande skeppen svagt bestyckade. Stort utrymme krävdes för alla roddare och det fanns inte plats för så många kanoner. Galärerna var inte lättmanövrerade, men de var trots allt oberoende av vinden och nyttjades främst inomskärs.

Skärgårdsfregatterna var en typ av små fregattliknande fartyg, som på 1700-talet, *av af Chapan*, konstruerades för att kunna, såväl seglas som ros och som var bättre bestyckade än galärerna. Tyvärr visade det sig att det är svårt att få fram ett välseglande roddfartyg eller ett roddbart segelfartyg. Undantaget från den regeln var äldre tiders vikingaskepp. Skärgårdsfregatterna fanns av olika typer uppkallade efter finska landskap såsom Uusimaa, Pohjanmaa och Turunmaa och bar namn som *Torborg*, *Brynhilda* och *Lodbrok*.

De, i förhållande till galärerna, små **kanonsluparna** och de ännu mindre **kanonjollarna**, som introducerades under senare delen av 1700-talet, visade sig vara lyckade konstruktioner. Dessa små, med små träffytor och lättmanövrerade båtar med två, på sluparna eller en på jollarna grova kanon/-er möjliggjorde en slags stridsteknisk manöverkrigföring i skärgårdsmiljö.

Kustfästningarna utvecklades – bl.a. fanns Kungsholmsfort, Drottningsskär och mindre anläggningar runt örlogshamnen som skyddade Karlskrona, Vaxholms fästning, Dalarö skans, Fredriksborgs fästning m.fl. anläggningar som skyddade inloppen till Stockholm och Nya Älvsborgs fästning m.fl. som skydd av Göteborg.

När ångmaskiner infördes på 1800-talet var de ursprungligen installerade i fartyg, som i grunden byggts för att kunna segla. Flottan fick således **ånglinjeskepp**, **ångfregatter** och **ångkorvetter**. Dessa följdes senare av fartyg, som från början var byggda för ångdrift och som började byggas av järn. Artilleriet utvecklades och de slätborrade mynningsladdade pjäserna ersattes av räfflade bakladdningskanoner ombord och på fästningarna. På fartygen monterades kanonerna i vridbara pansartorn med ett eller två eldrör. **Monitorerna**, uppkallade efter John Eriksons *USS Monitor*, introducerades liksom olika varianter av **ångkanonbåtar**. Dessa fartyg var främst ämnade för kustnära och inomskärs strid.

Kustfästningarnas artilleri utvecklades också med vridbara pansartorn och fortifikatoriska åtgärder, insprängning i berg. Nya vapen tillkom såsom sjöminor och senare torpeder.

Vid slutet av 1880-talet tillkom det första **pansarfartyget**, *Svea*, för utomskärs operationer, som följdes av flera av samma slag. Dessutom anskaffades **torpedbåtar**, ursprungligen benämndes de minbåtar, eftersom torpeder från början kallades självgående minor .

2. FLOTTANS FARTYG OCH FARTYGSFÖRBAND UNDER 1900-TALET OCH FRAMÅT

ALLMÄNT

En fullständig redovisning finns i boken ”**ÖRLOGSFARTYG Svenska maskindrivna fartyg under tretungad flagg**”, Gustaf von Hofsten och Jan Waernberg ISBN 9743844-3. Där är bl.a. alla väsentliga data, displacement, längd, bredd, djupgående, fart, bestyckning m.m. förtecknade.

Nedan finns en redovisning av de viktigaste örlogsfartygen i marinen f.o.m. år 1900.

Årtal nedan anges för de olika fartygen/fartygsklasserna enl. följande exempel :

*1935 – 1959 betyder att fartyget, om det bara fanns ett av klassen, levererades, togs i tjänst 1935 och utrangerades 1959.

*1956 – 1980 betyder att fartygsklassens första fartyg levererades, togs i tjänst, 1956 och att klassens sista fartyg utrangerades 1980.

*2001 - betyder att fartyget, fartygsklassens första fartyg, levererades, togs i tjänst, 2001 och att fartyg ur fartygsklassen alltjämt är i tjänst.

FARTYGSNAMN

Sedan mitten av 1980-talet namnges svenska örlogsfartyg enligt följande :

- Korvetter ges namn efter städer
- Ubåtar ges namn efter landskap
- Minröjningsfartyg ges namn efter fyrar/öar
- Träng- och specialfartyg m.fl. ges namn med fornnordisk eller antik mytologisk koppling, efter geografiska platser med mera.

I äldre tider namngavs oftast fartyg, förutom efter geografiska och mytologiska namn och företeelser, efter kungliga personer, sjöhjältar, karaktärsegenskaper, heraldiska symboler (*riksregalier*) m.m.

Fartygsnamnet utgör för de flesta örlogsfartygen utgångspunkt för fartygets heraldiska vapens utformning. Detta innebär att heraldiska vapen för ubåtar och korvetter i stort överensstämmer med motsvarande landskaps och städers heraldiska vapen, dock kröns fartygsvapnen av kungliga kronor.

I text föregås ofta fartygsnamn av prefixet HMS, som står för **Hans/Hennes Majestäts Skepp**. Detta förfarande tillämpas också av brittiska flottan. Vissa andra monarkiers flottor kompletterar med ”nationsbokstäver” – till exempel australiska flottan med HMAS,

nederländska med HMNLS med mera. När svenska örlogsfartyg nämns på annat språk i internationell text skrivs HMSWS före fartygsnamnet. Republikers mariner använder andra prefix såsom t.ex. USS inom USA:s flotta.

Under det tidiga 1900-talet användes i Sverige prefix såsom ”HM kryssare”, ”HM ubåt” etc.

STRIDSFARTYG

Pansarskepp/1.kl pansarbåtar

Pansarskeppen = de små nationernas slagskepp, var väl bepansrade artillerifartyg med svåra kanoner, 21 – 28 cm kaliber, som huvudbestyckning. De kan sägas ha varit efterföljare till äldre tiders, 1600- till 1800-talet, linjeskepp.

Svenska pansarskepp / 1.kl pansarbåtar

Svea 3.270 ton 1886 – 1941, som ubåtsdepåfartyg 1929 – 1941

Göta och *Thule* 3.400 ton, 1880 – 1938

Oden-klassen, 3 st, 3.700 ton, 1896 – 1944

Dristigheten 3.600 ton, 1900 – 1947

Äran-klassen 4 st 3.700 ton, 1902 – 1950

Oscar II 4.500 ton 1905 – 1950

Sverige, Drottning Victoria och *Gustaf V* 7.600 ton 1917 – 1957 *

- F-båtserien. Det första fartyget *Sverige* bekostades 1914 genom en omfattande folksamling, vilken även finansierade inköp av ett flygplan och en tender. Dessa pansrade fartyg kunde komma upp i 22,5 knops fart och hade en huvudbestyckning av fyra 28 cm kanoner i två dubbeltorn. Tillsammans utgjorde de tre skeppen en respektgivande resurs ända fram t.o.m. Andra världskriget.

Kryssare

Kryssarna var medelstora snabba och lätt bepansrade ytstridsfartyg med bl.a. medelsvårt artilleri. De kan sägas vara efterträdare till äldre tiders, 1600- till 1800-talet, fregatter. Kryssare finns även i dag i USA:s och Rysslands flottor, är mångsidigt utrustade för ytstrid, luftförsvar och ubåtsjakt och har idag sjö- och luftvärnsrobotar som huvudbestyckning.

Svenska kryssare

Fylgia 5.000 ton, 1907 – 1953

Clas Fleming 1.850 ton, 1912 – 1959, minikryssare

Gotland 4.800 ton, 1933 – 1960 flygplanskryssare * till 1943, därefter luftvärnskryssare

Tre Kronor och *Göta Lejon* 9.200 ton, 1947 – 1970 *

- *Gotland* kunde medföra sex pontonföredda spaningsflygplan, vilka kunde starta med katapult från fartyget. Landning fick sedan ske antingen i land eller på vattnet. Vid lugnt väder kunde flygplanen åter lyftas ombord med en stor kran i aktern.

- Tre Kronor och Göta Lejon, som kunde komma upp i 33 knops fart byggdes utifrån erfarenheterna från Andra världskriget kompletterade med modern materiel såsom automatladdade 15,2 cm kanoner, modern radar- och eldledningsmateriel m.m. De var de största fartyg, som Flottan haft.

Jagare/fregatter

Jagarna, ursprungligen torpedbåtsförstörarna, infördes såväl internationellt som i Sverige vid 1900-talets början. De var mindre, men snabbare, än kryssarna och användbara såväl för ytattack- som eskortföretag. Under Andra världskriget införde brittiska flottan en ny fartygstyp, som var ett mellanting mellan dåtidens jagare och korvetter. Fregatterna lämpade sig bäst för ubåtsjakt och eskortföretag. De var inte lika snabba som jagarna, men hade bättre uthållighet och kunde följa med en konvoj över Atlanten. I svenska flottan infördes fregatter f.o.m. 1950-talet genom att äldre jagare omklassades och ofta fick torpederna utbytta mot ubåtsjaktutrustning.

Svenska jagare/fregatter

Mode 450 ton, 1902 – 1928

Magne 420 ton, 1905 – 1936

Wale-klassen, 4 st, 420 ton, 1907 – 1947

Hugin-klassen, 2 st, 420 ton, 1910 – 1947

Wrangel-klassen, 2 st, 500 ton, 1918 – 1947

Ehrensköld-klassen, 2 st, 1.000 ton, 1927 – 1963, från 1952 fregatter

Klas Horn-klassen, 2 st, 1.000 ton, 1932 – 1958

Göteborg-klassen, 6 st, 1.200 ton, 1936 – 1974, från 1960 fregatter

Puke-klassen, 2 st, 1.500 ton, 1940 – 1947

Romulus-klassen, 2 st, 900 ton, 1940 – 1958, från 1953 fregatter

Mode-klassen, 4 st, 800 ton, 1942 – 1970, från 1955 fregatter

Visby-klassen, 4 st, 1.300 ton, 1943 – 1982, från 1965 fregatter

Öland-klassen, 2 st, 2.250 ton, 1947 – 1978, från 1975 fregatter

Halland-klassen, 2 st, 3.400 ton, 1955 – 1987 *

Östergötland-klassen, 4 st, 2.600 ton, 1956 -1982 *

- De första sjömålsrobotbestyckade fartygen i Västvärlden, robot 08.
- Hittills, 2022, de enda svenska örlogsfartygen som haft luftvärnsrobotar, robot 07/ Seacat

Ubåtar

Ubåtar tillfördes i världens flottor vid sekelskiftet 1899/1900. Ursprungligen var de ”dykbåtar”, som för kortare perioder kunde gå i undervattensläge. De utvecklades vidare

under 1900-talet och blev kvalificerade vapenplattformar för dold krigföring såväl sjöoperativt, torpeder, minor, sjömålsrobotar och ubåtsjakttorpeder, som strategiskt ballistiska robotar. I svenska flottan utgjorde ubåtarna en viktig komponent i invasionsförsvaret. I dag har de utvecklats till alltmer tystgående och mångsidiga enheter med stor uthållighet i undervattensläge.

Svenska ubåtar

Hajen 100 ton, 1904 – 1922

Hvalen 190 ton, 1909 – 1919

Laxen-klassen, 5 st, 140 ton, 1909 – 1935

Svärdfisken-klassen, 2 st, 250 ton, 1914 -1936

Delfinen 260 ton, 1915 – 1930

Abborren-klassen, 2 st, 170 ton, 1917 – 1937

Hajen-klassen, 3 st, 420 ton, 1917 – 1943

Bävern-klassen, 3 st, 470 ton, 1921 -1944

Valen 550 ton 1925 – 1944

Draken-klassen, 3 st, 850 ton, 1929 – 1948

Delfinen-klassen, 3 st, 720 ton, 1934 – 1953

Sjölejonet-klassen, 9 st, 720 ton, 1936 – 1964

”*Nummerubåtarna*”, 9 st, 370 ton, 1942 – 1976, 6 st ombyggda 1963 som Abborren-klassen

Neptun-klassen, 3 st, 720 ton, 1942 – 1966

Hajen-klassen, 6 st, 720 ton, 1954 – 1980

Draken-klassen, 6 st, 800 ton, 1960 – 1989

Sjöormen-klassen, 5 st, 1.200 ton, 1968 – 1997, sålda till Singapore 1997

Näcken-klassen, 3 st, 1.100 ton, 1978 – 1998, en såld till Danmark

Västergötland-klassen, 4 st, 1.150 ton 1986 -, 1 kvar, 3 uttrangerade 2005

Gotland-klassen, 3 st, 1.500 ton, 1999 –

Äldre torpedbåtar och torpedkryssare

De äldre torpedbåtarna var ångmaskindrivna och var under 1900-talets första 20 år en viktig komponent tillsammans med pansarskeppen. I takt med att det tillfördes jagare och senare mycket snabba motortorpedbåtar minskade denna typ torpedbåtars stridsvärde. Flera av dem behölls dock och nyttjades som vedettbåtar i neutralitetsvakten under världskrigen. Torpedkryssarnas roll var att utgöra bestyckade ledningsfartyg för torpedbåtar

Svenska torpedbåtar och torpedkryssare (TKr)

Seid-klassen, 4 st, 45 ton, 1882 – 1928

Hugin 60 ton, 1884 – 1923

Munin-klassen, 3 st, 67 ton, 1887 - 1923

Byggve-klassen, 2 st, 50 ton, 1888 – 1923

Agda-klassen, 2 st, 50 ton, 1891 – 1923

Gondul-klassen, 2 st, 86 ton, 1894 – 1926

Komet 92 ton, 1896 - 1926

Örnen-klassen TKr, 5 st, 800 ton, 1897 – 1947

Blixt-klassen, 11 st, 90 ton, 1898 - 1947

Nr 79-klassen, 4 st, 55 ton, 1903 – 1929

Plejad, 100 ton, 1905 - 1930

Nr 5-klassen, 10 st, 60 ton, 1907 – 1954

Iris-klassen, 16 st, 115 ton, 1908 – 1947

Nyare torpedbåtar/robotbåtar

När svenska flottan från av 1950-talet började övergå från eskaderuppträdande, med bl.a. kryssare, till flottiljuppträdande, jagare och torpedbåtar, och torpedvapnet hade fått ett uppsving genom införandet av fjärrstyrda torpeder, behövdes en ny fartygstyp för att möjliggöra anfallsföretag med kvalificerad massverkan av sänkande vapen, torpeder. En jagarflottilj med tre jagare och sex torpedbåtar kunde sätta in 56 fjärrstyrda torpeder i ett anfall.

När jagarna började utrangeras i slutet av 1970-talet och därmed också jagarnas fjärrsystem, robot 08, blev behovet av ett långräckviddigt nytt sjörobotsystem akut. Större vapenräckvidder behövdes och robotar, med egen drivkraft utan krav på tunga pjäser, kunde bäras även av mindre fartyg. Våra modernaste torpedbåtar, de tolv av Norrköping-klass, beväpnades under 1980-talet med den nya sjöroboten, robot 15.

Svenska torpedbåtar/robotbåtar

Perseus, 145 ton , 1951 – 1967

Plejad-klassen, 11 st, 170 ton, 1954 – 1981

Spica-klassen, 6 st, 210 ton, 1966 -1989

Norrköping-klassen, 12 st, 230 ton, 1973 – 2005, robotbåtar med Robot 15 från 1984

Motortorpedbåtar

De små bensinmotordrivna motortorpedbåtarna bildade divisioner, som kompletterade de tyngre fartygsförbanden och kunde, ofta från vår skärgård, anfalla överskeppningsföretag m.m. Innan radar hade blivit i allmänt bruk kunde motortorpedbåtarna med sin ringa storlek och höga fart s.a.s. smyga sig på fientliga enheter. I takt med att radarn utvecklades och även

små fartyg kunde upptäckas och bekämpas på betydligt större avstånd, även nattetid, än motortorpedbåtarnas torpedräckvidd, blev dessa små enheter alltmer obsoleta.

Svenska motortorpedbåtar

Mtb 1-klassen, 2 st, 14 ton, 1918 - 1927

Mtb 3-klassen, 2 st, 13 ton, 1925 - 1940

T3-klassen, 2 st, 20 ton, 1939 - 1949

T11-klassen, 4 st, 17 ton, 1940 - 1949

T15-klassen, 4 st, 22 ton, 1941 - 1956

T21-klassen, 11 st, 27 ton, 1942 - 1959

T32-klassen, 10 st, 40 ton, 1950 - 1975

T201, 17 ton 1953 – 1964 (experimentbåt)

T42-klassen, 15 st, 43 ton, 1956 – c:a 1975, några blev vedettbåtar m.m. till 1990

Patrullbåtar

Redan i marinplanen från 1960 fanns det med flera förslag till mindre ytattackfartyg. Det gällde att överföra vapenverkan från ett mindre antal större enheter till ett större antal mindre enheter. Nybyggnation av jagare/fregatter eller större hade blivit en ekonomiskt/politiskt omöjlighet. En av de tänkta enheterna i marinplan 60 var en ”pansarkanonbåt”, liknande den fartygstyp som norska flottan började anskaffa vid den tiden. Det tog dock mer än 10 år av utredningar m.m. innan den första prototypen till en svensk patrullbåt var klar – HMS Jägaren 1972. Senare följde en serie på 16 enheter, vilka byggdes i Norge.

Svenska patrullbåtar

Jägaren, 140 ton 1972 -, test-/prototypbåt för Hugin-klassen; senare vedettbåt

Hugin-klassen, 16 st, 170 ton, 1978 – 2005, utrustade med bl.a. Robot 12/Pingvin

Korvetter

Inom ytstridssystemet fanns det vid 1980-talets början ett starkt behov av fartyg, med ytstridsförmåga lika med en robotbåtarnas med ubåtsjaktförmåga, förbättrad luftförsvarsförmåga och lämplighet att ha ombord en förbandsledning. Det handlade om projekten ”flottiljledare” alt. ”robotbåt med ubåtsjaktförmåga”. Resultatet blev två kustkorvetter. Dessa följdes av flera och vid 1990-talets slut benämndes de alla korvetter. Beteckningen korvett har sina rötter i 1700-talets korvetter. ”småfregatter”, via de eskortfartyg – corvettes – som brittiska flottan anskaffade under Andra världskriget. I dag är korvetter mångsidiga ytstridsfartyg – i regel på 400 – 1000 ton.

Svenska korvetter

Stockholm-klassen, 2 st, 330 ton, 1985 -, sedan 2018 patrullfartyg/vedettbåtar

Göteborg-klassen, 4 st, 380 ton, 1990 -, två kvar; två utrangerade

Visby-klassen, 5 st, 650 ton, 2004 –

Vedettbåtar/bevakningsbåtar

De allra äldsta vedettbåtarna var f.d. torpedbåtar från tiden för Första världskriget. Dessa redovisas ovan som äldre torpedbåtar. De första fartygen, som från 1930-talets början byggdes för att vara vedettbåtar, borde enligt nuvarande synsätt benämnts korvetter. De var nämligen ubåtsjaktfartyg och tänkta att bl.a. ingå i närskyddet av våra pansarskepp. Att de inte benämndes korvetter berodde sannolikt på att återuppväckandet av korvetter som benämning på en modern fartygstyp, inte kom förrän på 1940-talet i brittiska flottan.

Svenska vedettbåtar/bevakningsbåtar

Jägaren-klassen, 4 st, 310 ton, 1935 – 1959

Diverse f.d. motortorpedbåtar

Dalarö-klassen, 3 st, 50 ton, 1984 –

Minfartyg

Även om de allra flesta stridsfartygstyperna kunde bära och fälla minor och det också fanns hjälpfartyg, bl.a. civila färjor som kunde inkallas i krig, behövdes det också särskilda örlogsfartyg för dessa uppgifter. I ett krigs inledningsskede är det sannolikt utomordentligt viktigt och bråttom att hinna få ut mineringar i tid. För detta ändamål anskaffades minfartyg. För att kunna lägga ut kontrollerbara mineringar i främst viktiga inlopp anskaffades inledningsvis ångkranpråmar. Dessa och deras efterföljare minutläggarna tillhörde fr.o.m. 1902 kustartilleriet.

Svenska minfartyg

Älvsnabben, 4.200 ton, 1943 – 1982

Älvsborg-klassen, 2 st, 2.650 ton, 1971 – 2010

Carlskrona, 3.500 ton, 1980 -, numera ledningsfartyg.

Minsvepare/minröjningsfartyg

Mot sjöminor krävs motmedel för såväl marinens som handels- och fiskeflottornas säkra framkomlighet till sjöss. Östersjöns djupförhållanden är på många områden mycket lämpade för minkrigsföring. Inte minst de båda världskrigen visar vilken stor vikt såväl Tyskland, Ryssland/Sovjet och Storbritannien tillmätte minkrigsföring i Östersjön och Västerhavet. För att möta minhotet skaffades först minsvepare, med mekaniska senare avståndswerkande minsvep. F.o.m. 1980-talet kom mer avancerade minröjningsfartyg med minjakt-, minsvepnings- och röjdykförmåga.

Svenska minsvepare/minröjningsfartyg

Sökaren-klassen, 3 st, 230 ton, 1917 – 1964

Starkodder-klassen, 2 st, 360 ton, 1925 – 1959

M1-klassen, 2 st, 60 ton, 1938 - 1953
M3-klassen, 12 st, 50 ton, 1940 - 1960
M15-klassen, 12 st, 70 ton, 1941 - 1989
Arholma-klassen, 14 st, 450 ton, 1937 - 1968
Hanö-klassen, 6 st., 270 ton. 1953 - 1992
Arkö-klassen, 12 st, 300 ton, 1958 - 1995
*Orust-klass*e, 2 st, 100 ton, 1948 - 1977
Hisingen-klassen, 7 st, 130 ton, 1960 - 1999
Gåssten-klassen, 3 st, 135 ton, 1972 - 1998
Landsort-klassen, 7 st, 350 ton, 1982 –
Styrsö-klassen, 4 st, 240 ton, 1996 –

ÖVRIGA FARTYG OCH BÅTAR

Förutom ovan redovisade stridsfartyg fanns/finns även **träng-** och **specialfartyg** och **båtar**. De flesta av dessa redovisas i boken ”**ÖRLOGSFARTYG Svenska maskindrivna fartyg under tretungad flagg**”, Gustaf von Hofsten och Jan Waernberg ISBN 9743844-3. Även kustartilleriet/amfibiekåren hade/har båtar avsedda för stridsuppgifter, motsv. Dessa redovisas såväl i nämnda bok som i avsnitt 3 nedan.

FARTYGSFÖRBAND

Fartygsförband kan vara av ”permanent” karaktär eller vara tillfälligt sammansatta. Permanenta fartygsförband är **flotta***, **eskader**, **avdelning**, **flottilj** och **division**. En division kan vidare bestå av **rotar** om två fartyg. Förbanden benämns ofta med prefix, som anger förbandets funktion eller innehåll. Exempel : minröjningsavdelning, jagarflottilj, ubåtsflottilj, robotbåtsdivision, minsvepardivision m.fl. Tillfälliga förband, som sätts samman inför en speciell uppgift kan vara **ubåtsjaktstyrka**, **stridsgrupp**, **röjstyrka** m.fl.

- Flotta, obestämd form, är ett högre fartygsförband, t.ex. Kustflottan, ej att förväxla med Flottan, bestämd form, som är ett vapenslag inom Marinen.

Svenska grundorganiserade, rustade och permanenta fartygsförband är i princip sammansatta som de krigsförband de ansvarar för och vidmakthåller i fredstid. Det som skiljer kan vara förbandens numrering och antalet fartyg. Under vissa, lugna perioder innehöll de fredsrustade förbanden endast 30 – 50 % av krigsorganisationen. Under de båda världskrigen och senare delen av Kalla kriget var 75 – nästan 100 % rustade. Det säkerhetspolitiska läget, utbildnings-/omsättningsbehovet och ekonomin var styrande faktorer för rustningsgraden. I början av 1980-talet avskaffades det s.k. malpåsesystemet, *med avrustade och obemannade fartyg, som var avfuktade och ouppvärmade*, och samtliga fartyg, som inte p.g.a. större reparationer eller ombyggnader var varvsförlagda, hölls rustade inom sina fredsförband – huvudsakligen fullbemannade, *fartyg på linjen* och i några fall med reducerade besättningar, *fartyg i förbandsdepå*. Numera är alla rustade fartyg ”på linjen”.

Vid 1900-talets början hade Flottan två fartygsförband – Karlskronaavdelningen/-eskadern och Stockholmsavdelningen/-eskadern. 1904 sammanslogs dessa förband till Kusteskadern, som i krigstid kunde ”växlas upp” till Kustflottan. Från 1920 benämndes förbandet Kustflottan i såväl krig som fred och detta gällde fram till mitten av 1950-talet, då Kustflottan blev ett fredsförband med beredskapsuppgifter och ansvar för produktionen av flottans fartygsförband i krigsorganisationen. Vid mobilisering överfördes förbanden från Kustflottan till resp. regional instans, marinkommando/örlogsbas.

Under vissa perioder – t.ex. under Andra världskriget, då Kustflottan ännu var ett krigsförband – organiserades vid sidan av Kustflottan ”lokala sjöstyrkor”.

Kustflottan avvecklades 1998 och dess förband, då två ytstridsflottiljer, en ubåtsflottilj och en minkrigsflottilj, blev självständiga organisationsenheter inom Försvarsmakten. I nuläget finns det två sjöstridsflottiljer, med både ytstrids- och minröjningsförband och en ubåtsflottilj.

I boken ”**KUSTFLOTTAN - DE SVENSKA SJÖSTRIDSKRAFTERNA UNDER 1900-TALET**” av Gustaf von Hofsten och Frank Rosenius (ISBN 978-91-88053-40-4) redovisas vilka fartygsförband, med ingående fartyg, som under 1900-talet ingick i Kustflottan och vilka lokala sjöstyrkor som fanns vid slutet av Andra världskriget.

FARTYGENS BESTYCKNING M.M.

De fartygsburna vapensystemen, motsv, var/är artillerisystem, torpedsystem, robotsystem, antiubåtsvapensystem (utöver ubåtsjakttorped), minor och minröjningssystem.

Artillerisystem utgörs av pjäser, kanoner, ammunition och eldledning med spaningsmedel. Artilleri i någon form fanns/finns på i princip alla övervattensstridsfartyg och fanns in på 1950-talet även på ubåtar för luftvärnsskydd i övervattensläge. Pansarskepp och kryssare hade artilleri som främsta vapensystem. Pansarskepp förde svårt, medelsvårt och lätt artilleri. Kryssare förde medelsvårt och lätt artilleri. Jagare/fregatter var också förhållandevis väl utrustade med artilleri – både medelsvårt och lätt.

Under 1900-talet hade svenska flottan kanoner med följande kalibrar : 28,3 cm, 25,4 cm och 21,0 cm d.v.s. svåra kanoner ; 15,2 cm, 12,0 cm och 10,5 cm d.v.s. medelsvåra kanoner och 7,5 cm, 57 mm, 40 mm, 25 mm och 20 mm d.v.s lätta kanoner. F.o.m. 1920-talet infördes automatkanoner med 20 mm och 25 mm kaliber. Automatiseringen av kanonerna fortsatte ”uppåt” med de grövre kalibrarna : 40 mm från 1930-talet, 57 mm och 12,0 cm från 1950-talet. Kravet på automatisering och därmed hög eldhastighet uppstod med ökade krav på luftvärnsförmåga.

Under 1900-talet utvecklades ammunitionen. Dels fanns pansar- och halvpansggranater för bekämpning av större stridsfartyg, dels fanns spränggranater för bekämpning av små fartyg och flygplan/robotar. Zonrör infördes på 1950-talet, inledningsvis för medelsvåra granater och senare för kalibrar ner till 40 mm.

De första eldledningarna - mekaniska ”upp- och sidsättningsberäknare” med optiska riktmedel, kikare och stereoskopiska avståndsmätare, tillkom under Första världskriget och fanns på svenska fartyg f.o.m. 1920-talet. Eldledningarna blev under 1940-talet elektromekaniska och i vissa fall elektroniska/rörbestyckade. Radar, s.k. ekoradio, som sensor kom i slutet av Andra världskriget och f.o.m. 1950-talet blev, tack vare radarn, sjö- och luftmålsbekämpning i mörker och dimma en realitet.

Torpedsystem utgörs av torpedtuber, torpeder och eldledning med spaningsmedel. Torpedsystem för bekämpning av ytmål fanns/finns på torpedbåtar, ubåtar, jagare, kryssare och motortorpedbåtar. För bekämpning av ubåtar fanns/finns torpeder f.o.m. 1960-talet på ubåtar och helikoptrar samt f.o.m. 1990-talet på korvetter.

De första torpederna utvecklades från minor och kallades ”*sjelfgående minor*”. Sedan dess utvecklades fram t.o.m. 1940-talet torpederna i vad avser kaliber, gångdistans, fart och kursstabilitet. 53,3 cm blev standardkaliber för de tunga torpederna. På 1950-talet tillkom fjärrstyrning (trådstyrning) av torpeder och på 1960-talet även eldledning med automatiserad styrning mot en predikterad framförpunkt. Fjärrstyrning kan i dag kompletteras med målsökning (akustisk målsökare i torpedspetsen). Akustisk målsökning blev standard för ubåtsjakttorpederna, de lätta torpederna, vilka hade 40 cm kaliber.

Våra ubåtar är idag de enheter som är främsta bärarna av torpedvapnet. Utan att sticka upp någonting över vattenytan och utan att sända iväg en enda ljudpuls kan de med passiva spaningsmedel (passiva sonarer) insätta fjärrstyrda och målsökande torpeder mot såväl yt- som undervattensmål.

Robotsystem utgörs av robotställ/robottuber, robotar och eldledning med spaningsmedel. I svenska flottan fanns sedan 1960-talet två robotsystem, nämligen luftvärnsroboten Robot 07 på jagare av Östergötland-klass och sjömålsroboten Robot 08 på jagare av Halland-klass. Robot 08 fanns även inom kustartilleriet i ett rörligt kustrobotbatteri. På 1970-talet anskaffades patrullbåtar av Hugin-klass, vilka var bestyckade med sjömålsroboten Robot 12, den norska Pingvinroboten. Vid mitten av 1980-talet bestyckades torpedbåtarna av Norrköping-klass med den svensktillverkade sjömålsroboten Robot 15. Denna robottyp i modernare version finns i dag på korvetterna av Visby-klass och Gävle-klass samt på patrullfartygen, de f.d. korvetterna av Stockholm-klass. Robot 15 finns i dag även vid en landbaserad rörlig robotenhet och kan också bäras av flygplan (JAS 39 Gripen). Enligt 2020 års försvarsbeslut skall korvetterna av Visby-klass och de framtida fyra ytstridsfartygen förses med moderna luftvärnsrobotar och ett uppgraderat (ev. nyutvecklat) sjörobotsystem.

Antiubåtsvapensystem, utom ubåtsjakttorped, utgörs av pjäser/kastare/fällare och av raketer/ granater/sjunkbomber. Vapen för bekämpning av ubåtar har funnits/finns på kryssare, jagare, fregatter, korvetter, patrullbåtar, minröjningsfartyg, minsvepare m.fl. Från och med Första världskriget och fram till mitten av Andra världskriget fanns sjunkbomber som enda vapen. Bomberna fälldes från aktern/eller kastades något 10-tal meter ut åt sidorna och förhoppnings-vis hade man då lyckats passera ovanför ubåten. Spaningsmedlet var - förutom ev. lyckosam optisk upptäckt av periskop e.d. - passiv sonar/hydrofon, d.v.s lyssnande efter transient- och kavitationsljud från ubåten. Under Andra världskriget tillkom aktiv sonar/hydrofon. Man kunde då detektera en ubåt och bestämma avstånd, genom att en utsänd högfrekvent ljudsignal reflekterades mot ubåten och registrerades på jagande fartyg.

Svenska flottan erhöll under 1930-talet och fram till slutet av Andra världskriget sina första aktiva sonarer. Först tillfördes vedettbåtar av *Jägaren-klass* bogserbara sonarer. Senare fick våra första efterkrigsjagare – *Öland-klassen* – också aktiva sonarer. Under Andra världskriget utvecklades också kastvapen, som medgav att det gick att anfalla en ubåt och avfyra vapen något hundratal meter framför eget fartyg medan man fortfarande hade sonarkontakt med ubåten. Svenska flottan inköpte på 1950-talet sådana vapen, *305 cm augranatkastare typ Squid* till jagare av *Öland-klass* och *Östergötland-klass* samt till de ”stadsjagare” och ”kustjagare”, som då omklassades till fregatter. Under 1950-talet utvecklades det svenska antiubåtsraketsystemet *M/50 (375 cm raketer)*, som installerades på *Halland-klassens* jagare

och på två f.d. ”stadsjagare” av *Visby-klassen*. När alla jagare och fregatter utgått 1982 var de enda vapnen, som kunde insättas mot ubåtar dels de ubåtsjakttorpeder, som våra ubåtar och helikoptrar hade samt sjunkbomber, av vilka många var från 1933. 1980-talets ubåtskränkningar föranledde åtgärder. Ett lätt antiubåtsgranatkastarsystem, *Elma*, anskaffades och installerades på patrullbåtar och senare minröjningsfartyg. Samtidigt vidtogs åtgärder för att förbättra spaningsförmågan. Helikoptersonarer tilldelades patrullbåtar. Nya sonarer anskaffades till bl.a. helikoptrarna. Tillkomsten av de första korvetterna, *Stockholms-klassen*, med moderna släp- och skrofasta sonarer och med *Elma*-granater, var ett viktigt steg. De fyra korvetterna av *Göteborg-klassen* ökade förmågan liksom tillkomsten av moderna ubåtsjakttorpeder. För närvarande, i väntan på att de nya helikoptrarna blir ”ubåtsjaktoperativa”, är det våra *Visby*- och *Gävle*-korvetter, som tillsammans ubåtarna står för vår kvalificerade ubåtsjaktförmåga med avseende på såväl sensorer som vapen. Minröjningsfartygen och vissa bevakningsbåtar ha begränsad förmåga. Minröjningsfartygen är dock unika genom att de kan lokalisera bottenminor och då även bottenliggande ubåtar.

Mineringssystem utgörs av fällningsutrustning/minräls och minor. Sjöminor kan fällas/utläggas av de allra flesta av flottans stridsfartyg – såväl övervattensfartyg som ubåtar. Minor kan också läggas ut av amfibiekåren, se avsnitt 3. Minor kan vara förankrade, *vid större vattendjup*, eller bottenliggande *i grundare vatten*. Minor kan vara kontaktminor, där påsegling av minan krävs för explosion, eller avståndsminor, som utlöses av akustik, magnetik eller tryck alternativt kombinationer av dessa effekter. Minor kan vara kontrollerbara d.v.s. utlagda minor kan säkras, utlösas eller automatkopplas från en minstation eller vara okontrollerbara d.v.s. autonoma och automatiskt utlösas av passerande fartyg. Minor konstrueras vidare för sitt ändamål t.ex. typ av mål och mineringsområdets karaktär. Det finns t.ex. utsjöminor, strandförsvarsminor, hamnminor m.m. Vissa minor kan själva förflytta sig efter utskjutning från en torpedtub och styras in i lämpligt målområde t.ex. ett fientligt hamninlopp.

Minröjningssystem kan vara minsvepsystem, minjaktssystem och röjdykarsystem. Förutom att undvika passage genom bedömt minfarliga områden finns metoder att undanröja faran och röja minor. Innan de avståndsverkande minorna kom 1939 var i princip alla sjöminor förankrade och krävde påsegling för att sprängas. Motmedlet på den tiden var att svepa minan mekaniskt, d.v.s. med ett bogserat minsvep, *vajrar, bojar, skärplan, paravaner, skärtrossar m.m.* efter en minsvepare. Mot bottenliggande avståndsminor användes minsvep med magnetslingor, magnetstavar, bullerbojar och tonsändare. Dessa kunde också användas mot förankrade avståndsminor. Mellan minor, dessas sensor-/tändsystem m.m. och minsvepens genererade effekter pågick/pågår en kamp, *medel – motmedel*. I trånga farvatten i t.ex. hamnar kan röjdykare upptäcka och oskadliggöra minor. Vid början av 1980-talet introducerades minjakt med fartyg utrustade med högfrekvent sonar som kan upptäcka minor, och fjärrstyrda obemannade undervattensfarkoster, s.k. *ROV:ar* med förmåga att identifiera minor och oskadliggöra dessa. I svenska flottan finns bl.a. minröjningsfartyg med flera olika röjssystem, *minjakt, minsvep, röjdyk*.

3. KUSTARTILLERIETS OCH AMFIBIEKÅRENS FÖRBAND OCH SYSTEM

KUSTARTILLERIET

1. Krigsorganisationen 1902

Då kustartilleriet bildades 1902, utgjordes krigsorganisationen av fästningar. De var Vaxholms fästning, Karlskrona fästning och Fårösunds fästning. Vaxholms fästning utgjordes av Vaxholms kastell kompletterad med 12. Batteriet vid Rindö redutt. Dessa förband skyddade inloppet vid Kodjupet. För försvar av inloppet vid Oxdjupet fanns Oskar Fredriksborgs fort på Rindö. Den tidigare fästningen, Fredriksborgs fästning på Värmdösidan av Oxdjupet, lades ner 1854.

Vaxholms fästning

Efter utredning 1911 kompletterades Vaxholms fästning med en ”Yttre linje”, som sträckte sig från Siarö-Galtholmen-Djuröarna-Örsundet och Fällström samt ett 30,5 cm haubitsbatteri vid Torsberg, batt TB, på norra delen av Värmdö och ett 24 cm haubitsbatteri vid Lagnöberg, batt LB.

I början av 1930-talet påbörjades en utbyggnad av fasta spärrar längre ut i skärgården, Havsbandslinjen, från Söderarm, Korsö, Mellsten till Landsort (Öja).

Karlskrona fästning

Artilleriet i Karlskrona fästning var huvudsakligen grupperat på Kungsholms fort, Västra Hästholmen och Aspö.

Älvsborgs fästning

Älvsborgs fästning tillkom 1907 och var grupperad vid Göta älvs utlopp. Batterierna i Oscar II fort, O II fort, flyttades 1940-41 ut till Göteborgs Havsbandslinje.

Fårösunds fästning

Befästandet av Fårösund genomfördes av Sjöförsvarsdepartementet 1885 och benämndes ”Flottans batterier och minpositioner i Fårösund”. Fästningen utgick 1919 men återupprättades 1938. Flottans batterier och minpositioner övertogs av kustartilleriet 1902.

Taktisk indelning

De förband som grupperades i skärgården indelades i sektioner och spärrar. 1956 ombenämndes sektionerna till KA-brigader och spärrarna till spärrbataljoner. Vid mindre inlopp och hamnar fanns spärrkompanier på olika platser i landet. KA-brigaderna omfattade även områden på fastlandet, t.ex. i Norrtälje-området och södra del av Södertörn. För försvar av dessa var brigaderna tilldelade lokalförsvarsförband ur Armén, d.v.s. cykelskyttebataljoner och värnkompanier.

En spärrbataljon innehöll ett tungt batteri, ett eller flera lätta batterier, en eller flera minspärrtroppar och erforderliga stabs-, spanings- och underhållsförband.

Det ingick även särskilda markförsvarenheter beroende på förbandens storlek och gruppering. Dessa utgjordes av markstridsplutoner och granatkastarplutoner/-troppar.

Ett spärrkompani innehöll ett lätt batteri, en eller flera minspärrtroppar och erforderliga stabs-, spanings- och underhållsförband.

2. Fästningarna efter VK I

Älvsborgs fästning

1907 stod Oscar II fort klart. Det var byggt på Västerberget vid södra sidan av Göta Älvs utlopp och innehöll ett 24 cm batteri M/16, 2 pjäser, batt O 2, ett 15,2 cm batt M/03, 2 pjäser, batt O 1 och två 57 mm batt M/87, 4 pjäser, batt O 3 och Götiska batteriet, batt GB. 24 cm batteriet flyttades 1941 till Torslanda och blev ett nytt batteri Torslanda, batt TL och 15 cm batteriet flyttades till Styrso och blev ett nytt batteri Styrso, batt SY, batt O 3 flyttades 1940 till Stålholmen, och blev ett nytt batteri Stålholmen, batt ST.

1939 och under de närmaste åren kompletterades Västkustens försvar med
Spärren Galterö, 3 batterier
Spärren Donsö, 2 batterier
Spärren Styrso, 1 batteri
Spärren Björkö, 3 batterier
Spärren Marstrand, 3 batterier
Spärren Lysekil, 2 batterier

Karlskrona fästning

Ett 30,5 cm haubitsbatteri M/16 med fyra pjäser anlades på Aspö 1924, batteri Aspöberg, batt AB. Ytterligare ett sådant batteri anlades vid Ryssjön, batt RS, i mellersta Blekinge 1940 efter att ha flyttats från Värmdö, batteri Torsberg, batt TB.

Blekinge var indelat i tre sektioner:
I:a sektionen (Östra skärgården) med två spärrar med 5 batterier
II:a sektionen (Huvudinloppet) med fyra spärrar, 13 batterier
III:e sektionen (Ronneby) med en sektion, 1 batteri
Fjärrförsvarssektionen med tre batterier Aspöberg, batt AB, Öppenskar, batt ÖS och Ryssjön, batt RS.

Fårösunds fästning

När kustartilleriet bildades 1902 övertog Kustartilleriet tre batterier och ”minpositioner” som var benämnda Flottans batterier och minpositioner i Fårösund. Dessa förstärktes med ett 15 cm batteri. Fårösunds fästning lades ner 1919 men återupprättades 1938. Efter 1936 års försvarsbeslut tillfördes ett 21 cm batteri vid Hultungs, batt HG och ett 15 cm batteri vid Trelge, batt TG och ett vid Bunge, batt BN. Efter krigsutbrottet tillfördes fler batterier.

Fästningen indelades därefter i tre spärrar och det fristående 21 cm batteriet i Hultungs.

- Spärren Fårösund Södra, tre batterier
- Spärren Fårösund Norra med två batterier
- Spärren Slite, två batterier

Vaxholms fästning

1925 års försvarsbeslut lade ner den ”Inre linjen” i Vaxholm. Havsbandslinjen påbörjades 1933. Vid VK II slut utgjordes denna av sju spärrar:

- Spärren Singö/Roten, 3 st batterier
- Spärren Arholma; 4 st batterier
- Spärren Söderarm; 7 st batterier
- Spärren Korsö; 6 st batterier
- Spärren Långbäling/Ornösektionen, 8 st batterier
- Spärren Mellsten; 4 st batterier

- Spärren Askö. 2 batterier

Härnösands fästning

Denna fästning ingick bland Rikets kustfästningar 1917 med fyra batterier. Fästningen lades i materielberedskap 1925 men viss påbörjad utbyggnad fullföljdes. Fästningen aktiverades vid VK II utbrott och bestod då av sex batterier.

1941 organiserades spärrar i Luleå, Holmsund och Sundsvall.

Fästningarna ombenämndes 1942 till Kustartilleriförsvaret. Sektionerna blev 1956 KA-brigader och spärrarna blev spärrbataljoner.

3. Kustartilleriförsvaren

De 1942 bildade kustartilleriförsvaren organiserades med stab och förvaltningar, vilka utgjordes av materiel/tygförvaltning, verkstadsförvaltning, intendenturförvaltning och sjukvårdsförvaltning. Vid den s.k. OLLI-reformen 1973 – 1975 sammanlades materiel-, intendentur- och verkstadsförvaltning till en materielenhet, ME. Kustartilleriförsvaren på fastlandet var även försvarsområden.

I krigsorganisationen ingick bl.a. stabsbatteri med stabspluton, sambandspluton, markstridspluton, marinpolispluton och trosspluton. Förvaltningarna organiserade bl.a. flera underhållskompanier med olika inriktningar, sjö- och landtransportkompanier samt sjuktransportbusskompanier. Dessutom fanns en eller flera krigssjukhuskadror, en eller flera hållplatstroppar och en eller flera badplutoner.

Ka-försvarens stridande förband var indelade i sektioner, senare brigad och grupper och deras underställda förband, spärrbataljoner och spärrkompanier med erforderliga underhållsförband. Ett stort antal lokalförsvarfsförband ur Armén var tilldelade brigad- och grupper.

Kustartilleriförsvarens lydtnadsförhållande har växlat över tid. 1931 indelades rikets kuster i sex marindistrikt, nämligen: Öresunds-, Västkustens-, Sydkustens-, Ostkustens-, Gotlands- och Norrlandskustens marindistrikt. Marindistriktschefen skulle i krig utöva den militära ledningen av samtliga förband inom marindistriktet, såsom lokala sjöstridskrafter, i marindistriktet ingående kustartilleristridskrafter, örlogsstation/örlogsdepå samt örlogsvarv. Marindistriktscheferna var underställda Kungl. Maj:t, utom Gotlands marindistrikt som var underställd befälhavaren för VII. militärområdet. Chefens för kustflottans befäl över de förband som ingick i Kustflottan var oförändrat. Marindistriktsstaberna var endast organiserade i krig.

I 1936 års försvarsbeslut fastlades att Krigsmakten skulle ledas av en Överbefälhavare vid krigsfara och i krig, och en Försvarsstab inrättades. Samtidigt inrättades myndigheterna Chefen för armén och Chefen för marinen.

När det gällde ledning av militära operationer beslutades att Försvarsstaben på ÖB:s uppdrag skulle leda armé- och flygstridskrafter samt luftförsvaret liksom också frågor som rörde marinstridskrafternas samverkan med övriga försvarsgrenar. Sjökrigföring ansågs vara så speciell att den direkta ledningen av marinstridskrafterna skulle utföras av Marinchefen och Marinledningen.

Med 1936 års FB organiserades Marindistriktet redan i fred och de underställdes Marinchefen. Marindistriktschef med flaggmans grad benämndes befälhavande amiral. Marindistriktschefen biträdde av marindistriktsstab.

Riksdagen beslutade 1946 att antalet marindistrikt skulle reduceras till fyra, varvid Öresunds marindistrikt sammanlades med Södra marindistriktet och Gotlands marindistrikt sammanlades med Östra marindistriktet.

Den militärterritoriella indelningen förändrades 1956 genom att marindistriktet erhöll operativa uppgifter och ”växlades upp” och blev marinkommandon. Dessa blev direkt underställda Överbefälhavaren och gavs operativa uppgifter via Chefen för marinen.

Kustartilleriförsvarscheferna blev underställda respektive militärbefälhavare (i territoriellt avseende) och lydde i sjöoperativt avseende under marinkommandochef. Samtliga kustartilleriförsvarscheferna på fastlandet var även chefer för marina försvarsområden och marina bevakningsområden.

1966 förändrades militärområdenas ledning varvid militärbefälhavarna (MB) gavs operativt ledningsansvar för samtliga tilldelade stridskrafter ur alla försvarsgrenar. Kustartilleriförsvarscheferna blev som taktiska chefer underställda MB. Under åren 1980 – 1990 sammanlades örlogsbaser och kustartilleriförsvar, vilka var lägre regionala instanser, till marinkommandon som underställdes MB. Detta lydighetsförhållande behölls till dess att den högre- och lägre regionala ledningsorganisationerna utgick år 2000.

4. Kustartilleriets artilleriförband, typförband

Tunga batterier vid VK II slut

Fasta batterier

30,5 cm haubitsbatteri M/16, 2 st m 4 pj, byggda 1924 och 1925, batt Aspöberg, AB och batt Torsberg, TB, 1940 flyttades batt TB till mellersta Blekinge, benämnt batt Ryssjön, RS

24 cm kanbatt M/04, 2 st m 2-3 pj, byggda 1905, batt O 1 i Oscar Fredriksborg, flyttat 1942 till Järflotta, batt JF och batt O 2 i O II fort, flyttat 1940 till Torslanda, batt TL

21 cm kanbatt M/98, 1 batt m 3 pj, byggt 1939, batt Hultungs, HG

21 cm kanbatt M/98A, 1 batt m 2 pj; byggt 1940, batt Öppenskär, ÖS

21 cm kanbatt M/98A-35, 1 batt m 3 pj, byggt 1938, batt Hamnskär, HS

15,2 cm batt M/98-36, 5 batt m 3 pj, byggt 1937-1940, batt Söderarm, SA; batt Korsö, KO; batt Bungenäs, BN; batt Mellsten 1, M 1; batt Lungskär, LR

15,2 cm batt M/98, 3 batt m 2 pj, byggt 1922, 1927 1936, batt Dalom, DL; batt Vindö-Skarpö, VS; batt Bäckastrand, BD, flyttat till Holmögdad 1942 se nedan

15,2 cm batt M/98B, 1 batt m 3 pj, byggt 1938, batt Landsort, LO

15,2 cm batt M/98 E, 3 batt m 3 pj, Byggt 1938, 1943, batt Trelge, TG; batt Luleå, LU, batt Holmsund, HO)

15,2 cm batt M/03, 1 batt m 2 pj, byggt 1905 som batt O 1 i O II fort, 1940 flyttat till Styrö, batt SY

15,2 cm batt M/40B, 4 batt m 4 pj, byggt 1940-42, batt Roten, RN; batt Tjurkö, TÖ; batt Helsingborg, HB; batt Björkö, BÖ

12 cm batt M/94, 2 batt m 3 pj, byggt 1939, batt Galterö, GÖ; batt Vagnöberget, VB

12 cm batt M/94B, 1 batt m 5 pj, byggt 1939, batt Slite, SE

12 cm batt M/97, 1 batt m 4 pj, byggt 1940, batt Lidö, LI

12 cm batt M/98, 1 batt m 5 pj, byggt 1939, batt Ystad, YD

Rörliga batterier

21 cm kan M/42, 9 st pjäser, fördelade på 2-3 batterier som ingick i divisioner, därefter ka-bataljoner

15,2 cm kan M/37 och M/37B, 23 st pjäser; 16 pjäser fördelade på 4-5 batterier som ingick i divisioner, senare ka-bataljoner, 7 st pjäser ingick i två självständiga batterier, Roslagen och Gotland.

Lätta fasta batterier

Det har funnits drygt 100 st 57 mm batterier M/87 av olika varianter med andra modellårsbeteckningar med vardera 2 – 4 pjäser. Dessa utgick successivt vid införande av 7,5 cm batt M/05-10 och 7,5 cm batt M/57.

Efter VK II har tillkommit

Tunga batterier

15,2 cm batt M 98E, med 3 resp 4 pj, Byggt 1952, 1955, batt Sundsvall 1, SL 1; batt Gävle 1, GE 1

15,2 cm batt dblpj M/51, 2 batt m 3 pj, byggt 1958; batt Hemsö 1, HÖ 1; batt Bungenäs , BN
12 cm batt M/70, 6 batt m 3 pj, byggt 1976-1985, batt Söderarm 1, SA 1; batt Landsort, LO;
batt Ystad 1, YD 1; batt Trelleborg 1, TE 1; batt Slite, SE; batt Holmsund 1, HO 1

10,5 cm batt M/50, 3 batt m 2 pj, byggt 1960-tal; batt Arholma, AH; batt Nåttarö, NÅ; batt Bodskär, BR.

Rörliga batterier

12 cm ka-kanon M/80, 24 st pjäser fördelade på sex fyrapjäs-batterier. Batterierna ingick parvis i 1.- 3. Kabat från 1985

Lätta batterier

Fasta batterier

7,5 cm batt M/05-10, 9 batt m 3 pj, byggt 1950-60-tal; batt Karlshamn 1, KM 1; batt Slite 2, SE 2; batt Vässarö, VÖ; batt Korsö Hals, KH; batt Mellsten 2, M2; batt Gävle 2, GE 2; batt Gävle 3, GE 3; batt Sundsvall 2, SL 2; batt Sundsvall 3, SL 3

7,5 cm batt M/57, 30 batt m 3 pj, byggt 1962-1975; batt Ljugarn, LN; batt Hemsö 2, HÖ 2; batt Oxelösund, OD; batt Holmsund 3, HO 3; batt Karlshamn 2, KM 2; batt Simrishamn, SI; batt Mörtö-Bunsö, MB; batt Kolgårdsholmen, KN; batt Råstensudde, RU; batt Arkösund, AD, batt Malmö, MÖ; batt Ystad 2, YD 2; batt Galterö, GÖ; batt Slite 2, SE 2; batt Sundsvall 4, SL 4; batt Långskär, LÅ; batt Lysekil, LK; batt Hemsö 3, HÖ 3; batt Gisslingö, GI; batt Fårö, FÅ; batt Järnavik, JV; batt Kappelshamn, KP; batt Ellenabben, EN; batt Roten 4, RN 4; batt Trelleborg 2, TE 2; batt Söderarm 2, SA 2; batt Mellsten 4, MS 4; batt Bråviken, BÅ; batt Marstrand, MD; batt Korsö 2, KO 2.

Rörliga batterier

7,5 cm kan M/65, 18 st pjäser, ingick i 1.- 6. rörliga spärrbataljonerna, se nedan.

5. Kustjägarförband

Spärrbataljoner och spärrkompanier hade på 1950-talet inte tillräckliga resurser för att övervaka skärgårdsområdena och förhindra fientlig infiltration. Efter prov- och försök vid

Närförsvarsskolan, KA 1, skapades 1957 Kustjägarskolan, KJS, där Kustjägar kompanier producerades från 1960. KJS kom därefter att vidmakthålla 8 st kjkompanier. 1., 2., 3., 4., 5., och 6. Kjkomp tilldelades Östra militärområdet. 5. Kjkomp hade som alternativ även uppgifter inom Västra militärområdet. 7. Kjkomp tilldelades Övre Norrlands militärområde och 8. Kjkomp tilldelades Södra militärområdet. Kustjägar kompanierna var sjögående med god taktisk rörlighet och hade operativ förmåga, d.v.s. de kunde på kort tid omfördelas mellan militärområdena. Kustjägar kompanierna kom från 1990 att utgöra en viktig komponent i amfibiebataljonerna.

6. Rörliga spärrförband

Rörliga spärrbataljoner

Från 1969 organiserades 6 st rörliga spärrbataljoner. Deras uppgift var bl.a. att förstärka eller ersätta utslagna förband eller att försvara hamnar som inte hade försvar med kustartilleristridskrafter.

Rörlig spärrbataljon organiserades med chef och stf chef, stabsbatteri i vilket även bataljonens gemensamma underhållsfunktioner ingick, 7,5 cm kabatteri M/65 med tre pjäser M/65, lätt robotbatteri med Rb 52 och en rörlig minspärrtropp som innehöll flyt- och bottenminor. 7,5 cm pjäs M/65 var en utveckling av fast 7,5 cm pjäs M/57 och utnyttjade samma ammunition. I batterierna ingick tre pjäser, en Arte 719 och en avståndsmätare laser, AML 701. Spärrbataljonen var fordonstransporterad, och fördelades med två bataljoner till Södra militärområdet, Östra militärområdet tre bataljoner varav en på Gotland och Nedre norra militärområdet en bataljon, med uppgifter inom Övre Norra militärområdet.

Rörliga spärrkompanier

Samtidigt med de rörliga spärrbataljonerna organiserades fem rörliga spärrkompanier. Deras uppgift var att förstärka den rörliga striden i skärgårdsområden. Kompanierna utgjordes av chef, stf chef, en stabspluton med gemensamma underhållsfunktioner, lätt robotbatteri med Rb 52 och en rörlig minspärrtropp med flyt- och bottenminor. Rörliga spärrkompanier var sjötransporterade.

Ett spärrkompani tilldelades vardera Södra och Västra militärområdet, tre spärrkompanier tilldelades Östra militärområdet.

Rörliga spärrbataljoner och spärrkompanier utgick i takt med att Amfibiebataljoner tillfördes krigsorganisationen från 1990.

7. Robotförband

Lätt sjörobot

För att medge rörlig sjömålsstrid inom de fasta spärrbataljonerna organiserades 1961 - 1973 23 st lätta robotbatterier. Batterierna var bestyckade med Lrb M/52 och fördelades till spärrbataljoner på fastlandet som ingick i Göteborgs kustartilleriförsvar, GbK; Blekinge kustartilleriförsvar, BK; Stockholms kustartilleriförsvar, SK och Norrlands kustartilleriförsvar, NK. Roboten var trådstyrd och hade en räckvidd av ca 3.500 m. De rörliga spärrbataljoner och spärrkompanier som organiserades 1968 och framåt innehöll vardera ett Rb 52-batteri. Samtliga batterier som innehöll Rb 52 utgick 1990 i samband med att amfibiesystemet infördes.

Tung kustrobot

1968 organiserades ett tungt kustrobotbatteri med robot 08, Rb 08. Förbandet ersattes 1995 av ett tungt kustrobotbatteri med kustrobot 15, Krb 15.

Ny Lätt sjörobot till Amfibiesystemet

Till de amfibiebataljoner och amfibiekompanier som sattes upp på 1990-talet anskaffades en ny sjömålsrobot, Robot 17, Rb 17, med dubbel räckvidd i förhållande till Rb 52. Den var bärbar och kunde transporteras med stridsbåtar. Roboten var målsökande och följde den reflekterade laserenergi som förbandets laserbelysare alstrade. Räckvidden var ca 7 km och verkan i mål, t.ex. landstigningstonnage, var mycket god.

Roboten var ursprungligen tillverkad i USA av Rockwell International som helikopterburen pansarvärnsrobot med namnet "Hellfire" och anpassades som sjömålsrobot av Bofors.

8. Luftförsvarsförband

Samtliga tunga batterier erhöll luftförsvar i form av en eller två luftvärnstropp/ar. Inledningsvis utgjordes dessa av 40 mm M/36-pjäser. Efter hand ersattes de av Lvto 40/48 med centralinstrumentering Cig 703. Denna instrumentering ersattes på 80-talet med LvsM. De på 70-80 talet byggda 12/70-batterierna erhöll två luftvärnstroppar med LvsM. Luftskyddet av lätta batterier 7,5 cm M/57 utgjordes av en pjäs 40/36 samt flera 20 mm pjäser M/40. Marinens kustspaningsradartroppar, Ksrr, skyddades av en lvpjäs 40/36 med dubbla eldrör. Kustartilleriets rörliga artilleribataljoner erhöll inledningsvis lvtroppar 40/36, vilka senare ersattes av 40/48 med Cig 703. 12/80-bataljonerna innehöll lvtroppar 40/48 med LvsM.

Ka ansvarade också för luftvärnsskyddet av flottans baser och ankarplatser. 75 mm och 40 mm luftvärnsartillerikompanier organiserades i Stockholms skärgård, i Göteborg och Härnösand samt i Fårösund. I slutet av kriget, 1944, levererades 19 st lvakan 10,5 cm M/42 pjäser.

I en kommande bok, som utges av FoKK, Försvaret och Kalla Kriget, ges en heltäckande skildring av marinens luftvärn.

9. Minspärtrroppar

Det har funnits ca 100 st minspärtrroppar, de flesta helt eller delvis utlagda i fred. De ingick i spärrförbanden, bataljoner och kompanier, men det fanns också självständiga minspärtrroppar i hamnar där det inte fanns andra ka-förband, t.ex. Kalmar, Oskarshamn o.s.v.

10. Minutläggningsdivisioner

Minutläggningsdivisionerna, 10 st, var i krig underställda Kustartilleriförsvaren. De tilldelades i krig krigsorganisationens förband, brigad eller spärrbataljoner, för viss tid. Deras uppgifter var att lägga ut kontrollerbara mineringar, genomföra kontroller, reparationer och kompletteringar.

I fred ingick minutläggningsdivisionerna i utbildningsförbanden, KA 1 – KA 5 för grundutbildning av värnpliktiga och för befälsutbildning. Divisionerna innehöll vardera en minutläggare och ett antal mindre båtar.

Fördelningen till kustartilleriförvar, inom parentes fredsförband var:
Göteborgs kustartilleriförvar (KA 4), 2 divisioner
Blekinge kustartilleriförvar (KA 2), 2 divisioner

Stockholms kustartilleriförsvar (KA 1), 4 divisioner
Gotlands kustartilleriförsvar (KA 3), 1 division
Norrlandskustens kustartilleriförsvar (KA 5), 1 division

11. Radarspaningsförband

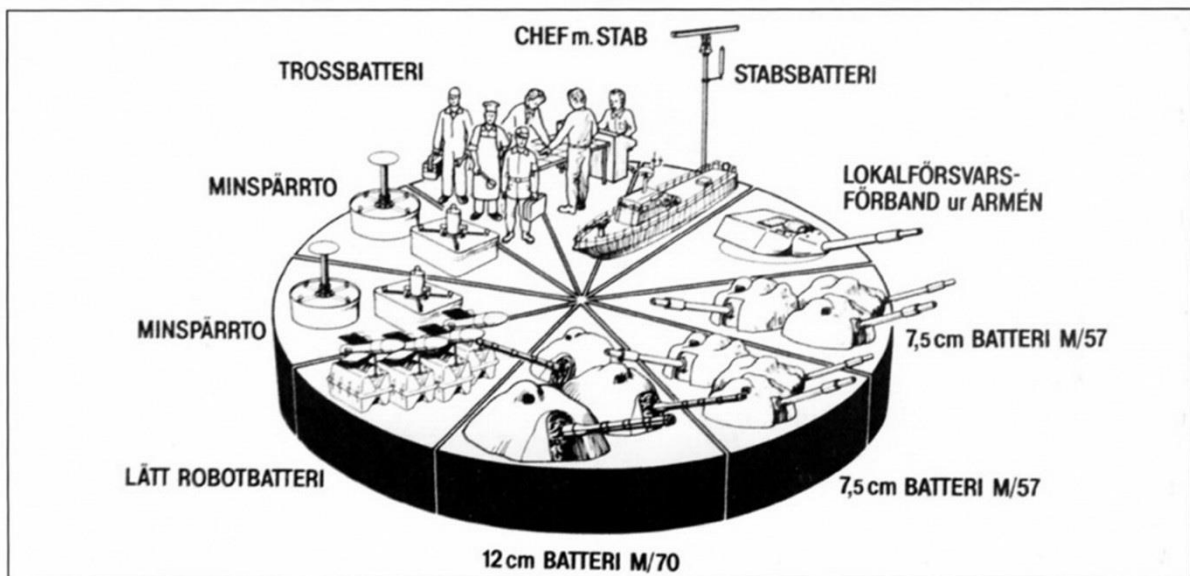
Varje spärrförband innehöll en eller flera närspaningsradarstationer, Nsrr. Flera spärrbataljoner innehöll även en kustspaningsradarstation, Ksrr. Det fanns sammanlagt 31 st Ksrr varav 13 bemannades av flottan och 17 av ka samt en växelvis fl/ka. Flera Ksrr ingick i incidentberedskapen och var växelvis bemannade. I början av 1970 byggde FV en kedja av tornradaratroppar, Ps 15, längs Syd- och Ostkusten. De hade tre höjdlober, varav låghöjdsloben utnyttjades av Marinen. De var fjärrmanövrerade och radarbild kunde förmedlas till FV strilsystem och till Marinens sjöbevakningscentraler, som vid början av 1990-talet var sex stycken. Ksrr på Västkusten gavs förmåga att förmedla radarbild till sjöbevakningscentralen i Göteborg. Härmed upphörde bemanning av Ksrr i fred för incidentberedskap.

12. Underhållsförband

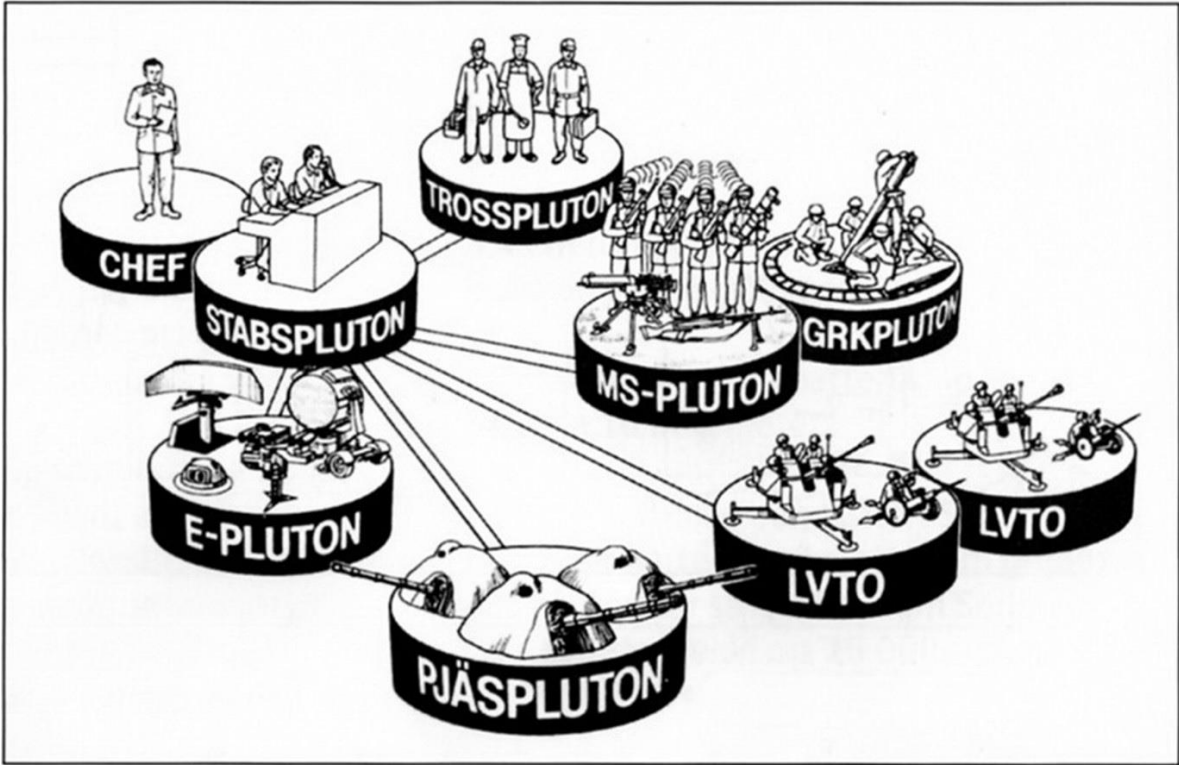
Spärrbataljoner innehöll ett trossbatteri. Dessa hämtade och fördelade förnödenheter som Kustartilleriförsvarets underhållsförband fört fram till terminalplats med vägförbindelse samt lämnade tekniskt stöd.

13. Förbandsinnehåll viktigare förband

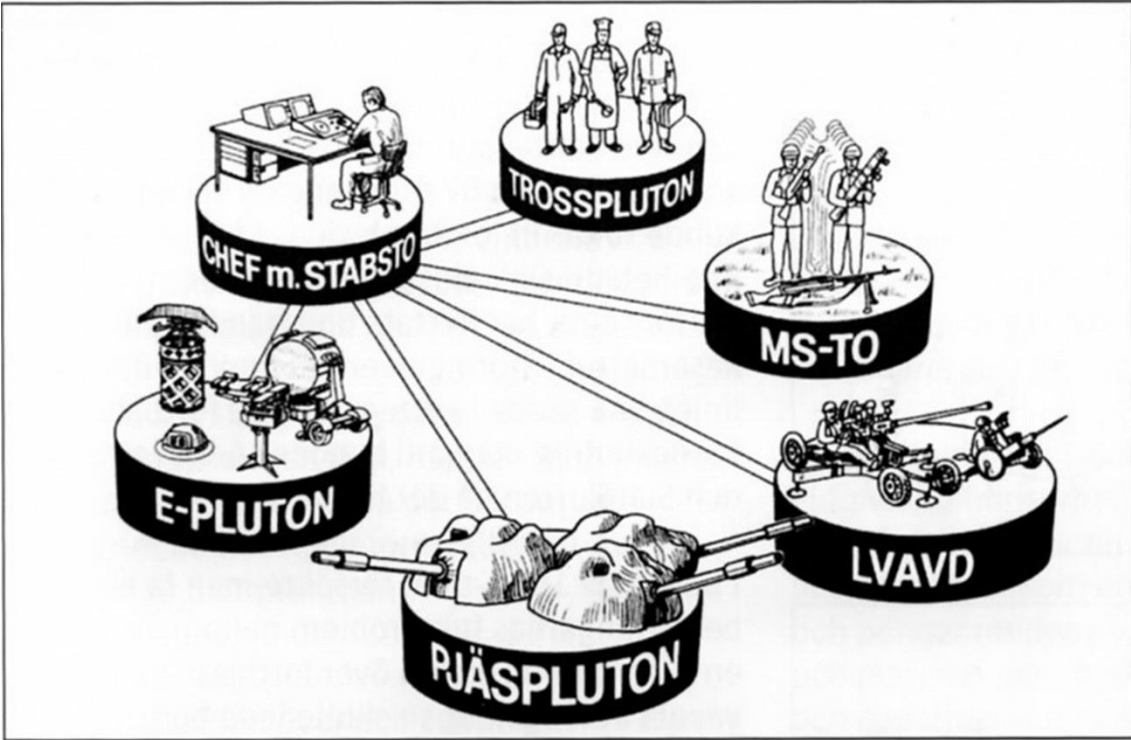
Organisation av spärrbataljon som innehöll ett 12/70-batteri

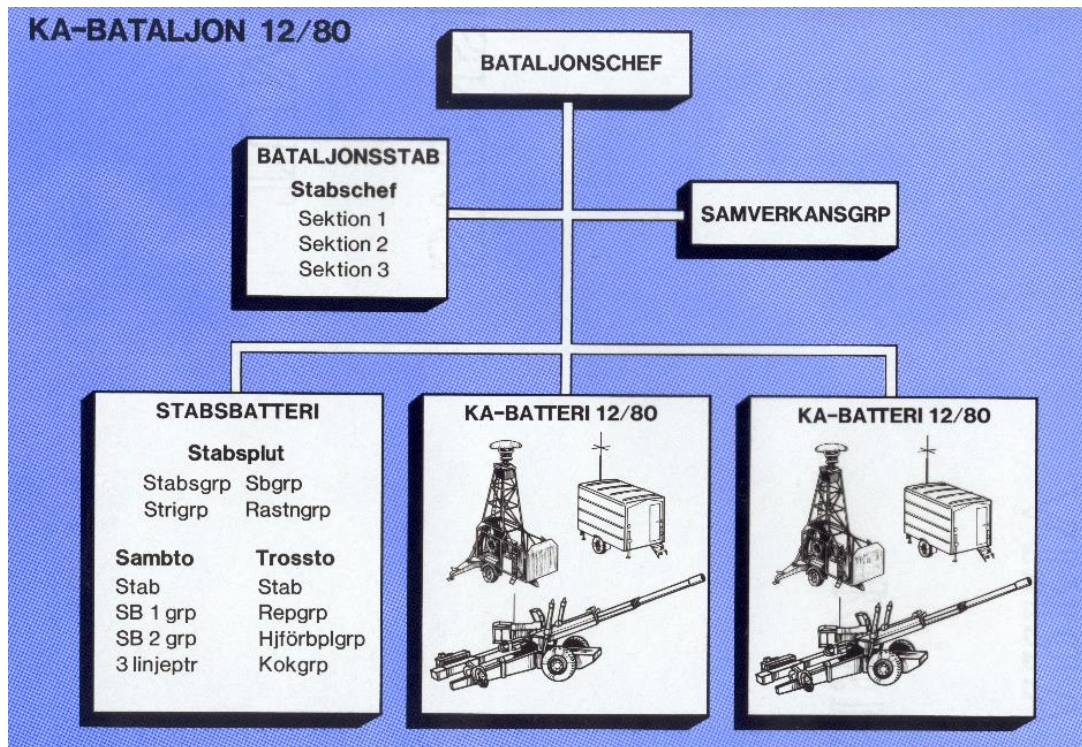
Organisation av ett 12/70-batteri

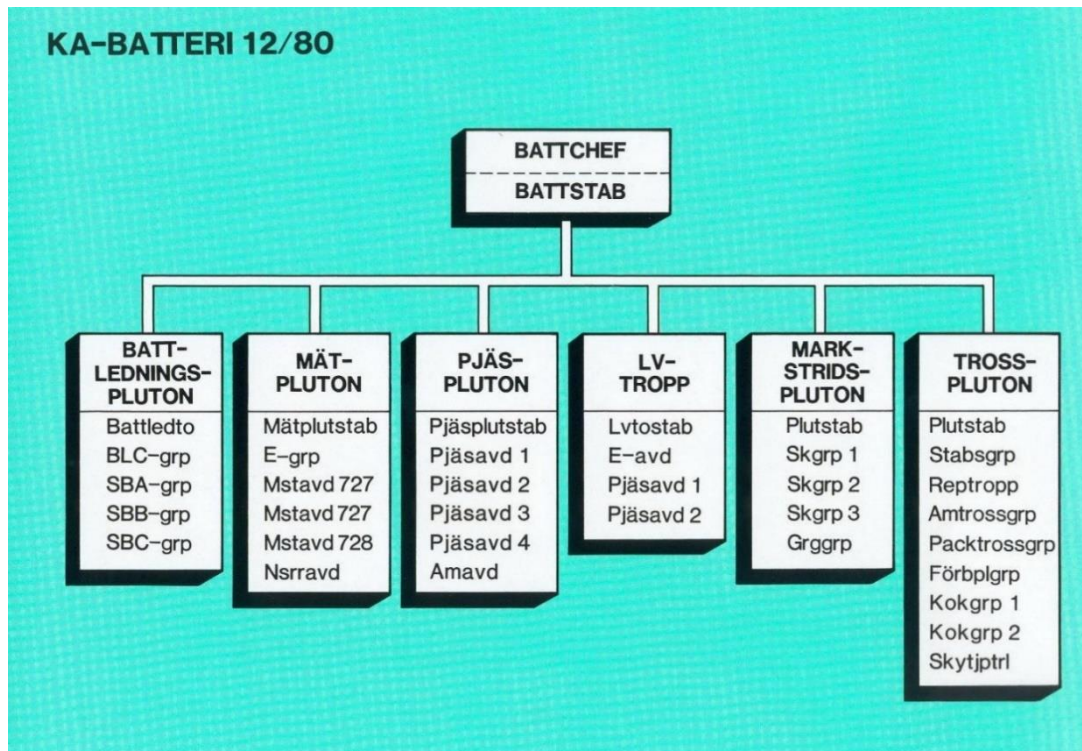
Organisation av ett 7,5 cm batt M/57

Organisation av Kabat 12/80

Organisation av Kabatteri 12/80

Amfibiekåren

Amfibiekåren bildades år 2000. Se texten i den tryckta boken.

Under 1970-talet ställdes större krav på ökad skärgårdsrörlighet och att kustjägarförbanden bättre behövde samordnas med eldkraften ur de fasta och rörliga ka-förbanden. Detta blev utgångspunkten för utveckling av amfibiebataljoner. Efter att en helt ny båtpark hade utvecklats och levererats kunde sex amfibiebataljoner organiseras och ingå i krigsorganisationen. Försöken under 1980-talet ledde till att en amfibiebataljon var avsedd att verka i skärgårds- och flodmiljö samt i kustnära miljö och hamninlopp. Bataljonen skulle kunna lösa strids-, övervaknings- och underrättelseuppgifter under lång tid.

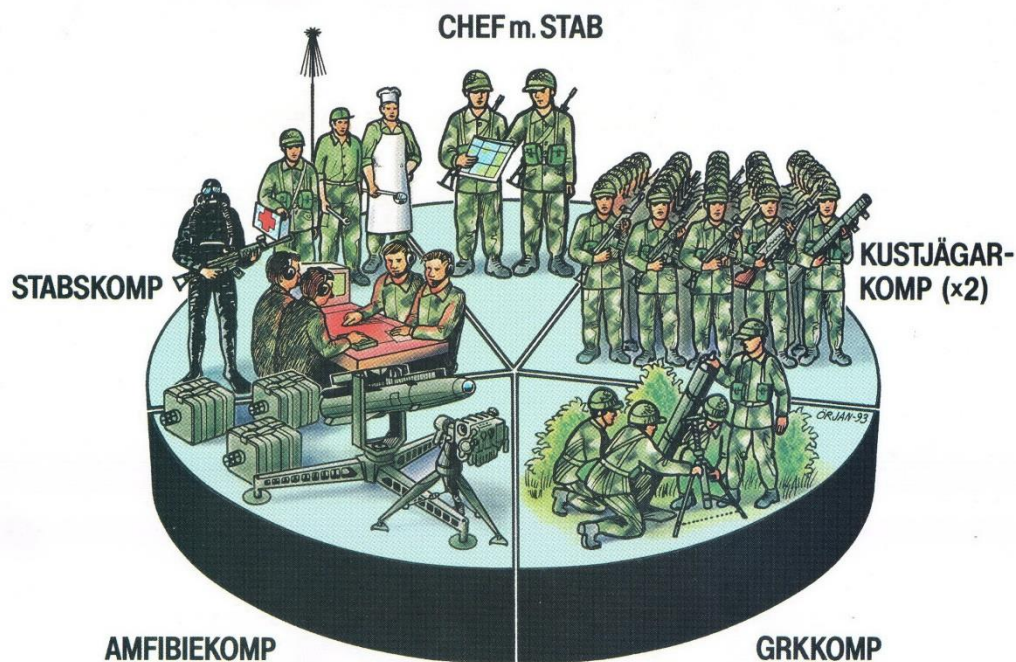
Den amfibiebataljon som introducerades i krigsorganisationen 1990 innehöll:

- Ett stabskompani
- Ett amfibiekompani
- Ett granatkastarkompani och
- Två kustjägarkompanier.

Bataljonen omfattade ca 900 personer.

- *Stab och stabskompani* innehöll två ledningsomgångar, spaningspluton med attackdykare och sjukvårdsresurser, vilka motsvarade en förbandsplats med läkare m.fl. Under 90-talet tillfördes en luftvärnspluton med Robot 70,
- *Ett amfibiekompani* med robotpluton med tre robotgrupper med sjörobot 17, en minpluton med bottenminor, en stabspluton och en trosspluton. Amfibiekompaniets huvuduppgift var att bekämpa sjömål, t.ex. landstigningsfartyg,
- *Två kustjägarkompanier* med tre jägarplutoner och en stabspluton i vardera kompaniet. Kustjägarkompaniets uppgift var att ta och säkra ett brohuvud för amfibiekompaniet,
- *Ett granatkastarkompani* med två granatkastarplutoner, fyra st 8 cm grk M/84 per pluton samt en stabsenhet. Granatkastarkompaniets uppgift var att understödja kustjägarkompaniet/erna

AMFIBIEBATALJON

Krigsorganisationen tillfördes sex amfibiebataljoner:

1. *amfibiebataljonen* organiserades 1990 vid KA 1 och utgjordes bl.a. av 1. och 2. Kustjägarkompaniet. Bataljonen upplöstes år 2000,
2. *amfibiebataljonen* organiserades 1992 vid KA1 och utgjordes bl.a. av 3. och 4. Kustjägarkompaniet. Den kom att ingå i amfibiebrigaden år 2000,
3. *amfibiebataljonen* organiserades 1991 vid KA 2 och utgjordes bl.a. av 8. Kustjägarkompaniet. Bataljonen upplöstes år 2000,
4. *amfibiebataljonen* organiserades 1994 vid KA 1 och utgjordes bl.a. av 5. och 6. Kustjägarkompaniet. Den kom att ingå i Amfibiebrigaden år 2000,
5. *amfibiebataljonen* organiserades 1994 – 1995 vid KA 4 och uppgick i amfibiebrigaden år 2000,
6. *amfibiebataljonen* organiserades 1993 – 1997 vid KA 5 och utgjordes bland annat av 7. Kustjägarkompaniet. Bataljonen upplöstes 2002.

Det organiserades också under samma tid 5 st amfibiekompanier. De var självständiga enheter som tilldelades Kustartilleriförsvaren.

Fortsatt utveckling av amfibiebataljonernas krigsorganisation

Amfibiebataljonerna har sedan de introducerades 1990 utvecklats med ny organisation två gånger.

Amfibiebataljon 2010

Denna innehöll sex kompanier:

Ledningskompani med bataljonsstabspluton, sambandspluton och pionjärdykarpluton,

Bekämpningskompani med robotpluton, Robot 17, en luftvärnsrobotpluton, Robot 70 och två granatkastarplutoner. Bekämpningskompaniets uppgift var att bekämpa sjö- och luftmål samt understödja amfibieskyttekompaniet/erna,

Kustjägarkompani med spaningspluton med attackdykare, två jägarplutoner och en prickskyttegrupp. Kustjägarkompaniets uppgift var underrättelseinhämtning och störstrid,

Två amfibieskyttekompanier med tre amfibieskytteplutoner och understödspluton med en granatkastatropp med 8 cm granatkastare M/84, en robottropp med Robot 17. Amfibieskyttekompaniets uppgift var att ta och säkra terräng för de sjömålsbekämpande enheterna i bataljonen,

Underhållskompani med förplägnadspluton, försörjningspluton, transportpluton, reppluton och sjukvårdspluton.

Minplutonen tillfördes bevakningsbåtkompaniet som var ett fristående kompani där även bordningsstyrkan ingick.

Försvarsbesluten 2000 och 2004

Med FB 00 reducerades amfibiestridskrafterna till att omfatta en Amfibiebrigadledning och 2., 4. och 5. amfibiebataljonerna. Övriga amfibiebataljoner, 1., 3. och 6. amfibiebataljonerna lades i materielreserv utan viktmaxthållande övningar.

Med FB 04 beslutades att Amfibiebrigadledningen, 4. och 5. amfibiebataljonerna skulle utgå. Den enda kvarstående amfibiebataljonen var 2. Amfibiebataljonen som vidmakthölls av Amf 1.

Manöverbataljoner

År 2009 lades värnplikten vilande och krigsförbanden skulle bemannas med frivilligt anställda soldater och gruppbefäl. Försvarsmakten skulle enligt FB organisera åtta st manöverbataljoner som kärnan i det nya professionella insatsförsvaret. Denna utveckling benämndes Insatsorganisation 14, IO 14, och utgjordes av:

- *Fyra mekaniserade manöverbataljoner* med stridsfordon 90, som organiserades av Skaraborgs regemente, P 4, Södra skånska regementet, P 7 och Norrbottens regemente, I 19,
- *Två lätta mekaniserade manöverbataljoner* med pansarterrängbil 360, som organiserades av Södra skånska regementet, P 7 och Norrbottens regemente, I 19,
- *En lätt manöverbataljon* med personterrängbil 6 och 4 som organiserades av Livregementets husarer, K 3 och Livgardet, LG,
- *En amfibisk manöverbataljon* med bandvagn 309S och stridsbåt 90H, som organiserades av Amfibieregementet, Amf 1 samt
- *Tre fristående stridsvagnskompanier* med stridsvagn 122, som organiserades av Skaraborgs regemente, P 4 och Norrbottens regemente, I 19.

År 2014 kom den amfibiska manöverbataljonen att organiseras med en för manöverförbanden gemensam del. Förbandets markoperativa rörlighet ökade genom tillförsel av splitterskyddade fordon. Totalt kom 28 bandvagnar typ Bandvagn 309S att tillföras och hälften av stridsbåtarna erhöll splitterskydd, Stridsbåt 90 HS.

Förbandets organisation utgjordes av:

- En bataljonsstab, 30 personer
- Ett ledningskompani, 167 personer
- Ett kustjägarkompani, 124 personer
- Ett underhållskompani, 247 personer
- Tre amfibieskyttekompanier, varav två sjöoperativa, 2 x 219 personer och ett markoperativt, 204 personer.

Förbandet blev ett av Försvarsmaktens största manöverförband med 1210 anställda varav ca 800 var fast anställda.

Försvarsbesluten 2015 och 2020

Efter att de säkerhetspolitiska förhållandena försämrats beslutade riksdagen att Försvarsmaktens uppgifter ånyo skulle vara att kunna möta ett väpnat angrepp. En ny och större krigsorganisation beslutades. För amfibieförbanden angavs att dessa ska utökas till två bataljoner samtidigt som en materiell förnyelse avseende förmågan att bekämpa sjö- och luftmål ska ske. För att producera den nytillkomna 5. Amfibiebataljonen återinrättades Älvsborgs amfibieregemente, Amf 4 den 1. oktober 2021.

Arbete pågår för närvarande med att utveckla amfibiebataljonerna mot ”Org 2030”.

Båtar i amfibiebataljonen

En helt ny båtpark hade utvecklats för att medge det taktiska och operativa utnyttjandet av amfibiesystemet. På grund av sänkta ekonomiska anslag för materielanskaffning reducerades anskaffning av stridsbåtar så att ungefär hälften av behovet anskaffades. De förband som ej erhöll stridsbåtar fick leva med alla sorters substitut, d.v.s. 200-, 300-båtar och uttagna civila båtar.

Stridsbåt 90 H

Helge (H) står för halvpluton.

Båten designades av Dockstavarvet som också har tillverkat de flesta exemplaren. Gotlandsvarv AB har tillverkat alla båtar med jämna nummer i serie 2 och 2B. Övriga är tillverkade av Dockstavarvet AB.

Numrering: Prototyp: 801–802; Serie 1: 803–814; Serie 2: 815-877; Serie 2B: 878–907
Båtens displacement är 13 300 kg, tom och 20 500 kg, max. Längden är 15,9 m, bredd 3,8 m och djupgåendet är 0,8 m. Hastigheten är ca 40 knop. Besättningen är tre man: båtchef, navigatör och maskinist. 21 stridsutrustade soldater ryms i båten. Stridsbåt 90 H kan bestyckas med 3 × 12,7 mm Tung kulspruta. Den kan lastas med 4 st minor. Prototypbåten 801 är uppställd vid Amf 1 som monument.

I Sverige utnyttjas båten, förutom av Amfibieförbanden av Polisen och Sjöräddnings-sällskapet. Den har exporterats till Peru, USA, Grekland, Malaysia, Mexico och Norge.

Båten finns även i versionen 90HS, där S står för skydd mot splitter och är NBC-skyddad.

Det finns också en stridsbåt 90E, enkel, som rymmer 10 fullt utrustade soldater, alternativt fyra bårar och två sjukvårdare.

Stridsbåtarna är grundgående snabba fartyg och gör omkring 40 knop som väl lämpar sig för strid i skärgård eller floddeltan. Radarn på 90E är dock av lägre kapacitet jämfört med 90H.

Stridsbåt 90H har två FF-Jet 450 vattenjetaggregat som drivs av två Scania DSI 14 (två V8-motorer, totalt 1 250hk). Stridsbåt 90HS har två FF-jet 410 vattenjetaggregat som drivs av två Scania DSI 14 (två V8-motorer, totalt 1 350hk). Stridsbåt 90E FFJet 410 DSI 14 har en motor och en vattenjet. Dock är 90E något snabbare än 90H, 43,5 knop mot 39–40 som 90H gör.

Idag har de flesta stridsbåtarna genomgått LTF, livstidsförlängning, där viss materiel har bytts ut, tillkommit eller försvunnit. Motorerna på både H och HS är nu ersatta med två Scania DI 13 om 700 hk vardera.

Stridsbåt 90E har nu nästan helt tagits ur tjänst.

Stridsbåt 90H kan utrustas med två 12,7 mm kulsprutor i fören, avfyras från förarplatsen, en 12,7 mm kulspruta alternativt en granatspruta i ringlavetten på mellandäcket, avfyras av skytt på däck, samt minor och amfibiebataljonens kontrollerbara minsystem M9, alternativt sjunkbomber.

Stridsbåt 90H är byggd i aluminium. Stridsbåt 90E är byggd i kolfiberarmerad vinylesterplast i sandwich-konstruktion av Storebro.

Stridsbåt 90H ersatte de äldre trupptransportbåtarna av 200- och 300-typ.

Stridsbåt H finns i versionerna 90L, bataljonsledningsbåt, 90 kompL, kompaniledningsbåt. 27 exemplar av versionen HS är modifierade för utnyttjande i internationella insatser, bl.a. med ballistiskt skydd.

Lätt trossbåt

Dessa är byggda i 16 exemplar vid Djupviks varv under några år från 1995 och är numrerade 662 – 677. De deplaceras 65 ton, har längd 24,6 m, bredd 5,4 m och djupgående 1,1 m. De framdrivs med vattenjet, 3 x Scania V 8 med 675 hk. Farten är ca 25 knop. Båten har exporterats till Förenade Arabemiraten.

Trossbåten är mycket användbar. Stävporten kan höjas vid lastning och lossning. På det stora öppna däcket kan materiel transporteras, tält och containrar uppställas för stabsplats, kok, verkstad eller sjukvård. Båten är utrustad med aggregat för tillverkning av sötvatten och har stora tankar för diesel så att stridsbåtar och andra kan erhålla drivmedel.

Den lätta trossbåten är bestyckad med en tung kulspruta 12,5 mm.

Svävare

Amfibiekåren disponerar för närvarande tre svävare typ 2000. De är tillverkade i England med benämningen Griffon 8100 TD. Deras topphastighet är 50 knop och har god framkomlighet över öppet vatten, is, träsk och fast mark. Svävaren har tre mans besättning och kan lasta tio ton eller 50 fullt utrustade soldater, alternativt en bandvagn eller en 20-fots container. Tack vare sin förmåga att ta sig långt upp på land kan den lasta ur trupp i skydd av träd och lossa förnödenheter direkt på fast mark.

Svävarna är skyddade mot splitter, beskjutning och CBRN-vapen (kemiska, biologiska, radiologiska och nukleära) samt är utrustade med luftkonditionering för att kunna verka i internationell miljö. Svävarna kommer också ofta till användning vintertid för att undsätta skridskoåkare och andra som råkat i svårigheter på svaga isar.

Svävarnas dimensioner är: Längd 22,52 m, bredd 11,0 m.

Gruppbåt

Gruppbåt, även kallad G-båt, är en av marinens minsta båtar. Den används framförallt för trupp- och materieltransporter. Tack vare den ringa storleken är G-båten även lämpad för spaningsoperationer. Beväpningen utgörs av den transporterade personalens handeldvapen. Båten är inte lämpad att strida ifrån då man oftast behöver båda händer för att hålla sig fast.

G-båten togs fram för den svenska marinen. Beställning gjordes på 100 stycken. Finland har anskaffat 23 båtar.

G-båten har mycket god rörlighet, kort bromssträcka och extremt litet djupgående. Med vattenjet möjliggörs att snabbt och enkelt kunna ta sig in till en strandkant där personal och materiel snabbt kan i- och urlasta. Detta gör dem ideala för amfibiska operationer i grunda vatten och i skärgårdsmiljö.

Data: Tillverkad av Marine Alutech, Finland 1995 – 1999.

Displacement 2 ton, fullt lastad 3 ton. Längd 8 m, bredd 2,1 m, djupgående 0,3 m.

Framdrift: Volvo Penta diesel TAMD 42, 230 hk, vattenjet FF jet 240.

Maxfart > 30 knop.

Besättning: Förare och navigatör, kan lasta 8 fullt stridsutrustade amfibiesoldater.

Sammanfattning

Med den nya båtpark som finns vid amfibieförbanden kan systemet innehålla målsättningen att snabbt kunna omgruppera mellan operationsområden. Med höga fartprestanda medges också snabba taktiska insatser.

4. Ny marin basorganisation

Med FB 2020 beslutades bland annat att Marinen ska tillföras två basbataljoner. Arbetet med att utveckla, bemanna och materieförsörja dessa har påbörjats vid årsskiftet 2022/2023. De första värnpliktiga till de två nya krigsförbanden rycker in i Haninge och Karlskrona i augusti 2023, totalt ca 200 personer. Bataljonerna kommer i övrigt att bemannas med befintlig personal från Marinen.

De två förbanden benämns *Första och Andra marinbasbataljonen*. De ingår i den ordinarie organisationen vid Marinbasen och Stockholms amfibieregemente från januari 2023. I oktober kommer de att ha tillräcklig personal för att kunna ingå i marinens logistikförsörjning och delta i insatsverksamheten.

Bataljonernas organisation är under utveckling, varför den ej kan anges här. Bataljonerna ska innehålla förmågorna eget skydd, flexibelt och rörligt leverera underhållsstöd där det behövs i form av logistikstöd som teknisk tjänst, förnödenhetsförsörjning, sjukvård och transporttjänst.

Basbataljonerna kommer att bestå av fast grupperade understödsenheter i de två nämnda basområdena, men kommer också förfoga över land- och sjögående rörliga enheter för att ge erforderligt stöd i hamnar, i skärgård och till sjöss.

Basbataljonerna kommer att innehålla ca 750 personer vardera.

Uppgifter om marinens basbataljoner kommer att uppdateras fortlöpande.